

Landskap: Skåne Upptecknare: Karl Åkesson, Lund
 Härad: Bara Berättare: " " "
 Socken: Nevishög Berättarens yrke: f. d. lantbr.
 Uppteckningsår: 1953 Född år 1881 i Nevishög

Allmogens sittmöbler. s. 1-2.

LUF 94.

Buntikolsbrändel på landsbygden. s. 3-6.

" 95.

Hovarandeskap, förlässning, barnsäng och
lykttagning. s. 7-13.

" 96.

Det späda barnets klädsel och värd. s. 14-15.

" 97.

ACC. N.R M. 12915:/.

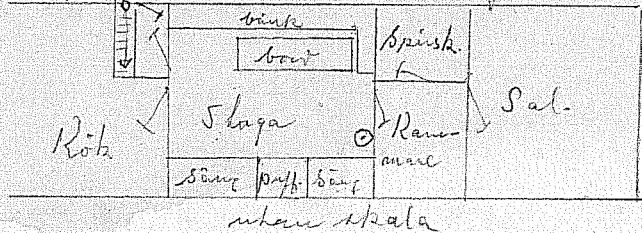
L U F 94

Allmogens sittmöbler

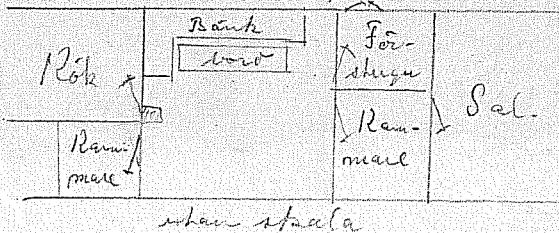
Bordänsbänk och bakbordsbänk voro allmänna i min ungdom i de studgor, som då ännu ej omändrats till matrum. Några andra bänkar i studgorna minns jag ej och har ej heller hört talas om. Närmast husbonden på bordänsbänken sutto tjänstefolket och daglönarna på bakbordsbänken i rangordning. Pigorna däremot hade sin plats framför bordet och intogo sina måltider stående.

Bordänsbänken kallades ofta i lite vårdad och kanske också lite skämtsamt stil för högsätet.

Håkan Dahlmans Kirshög 4. Söder

Per Christensen, Kirshög 2. Norr.

I mitt barndomshem funnos icke dessa bänkar, men de torde ha funnits på 1860-talet.

Gåsabänk minns jag fanns hos lantbr. Per Olsson å nr 1 i Öns-

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Luf. 94

/

ACC. N.R M. 12915:2.

vala. Hemmanet tillhörde den del av Önsvala by, som låg inom Nevis-högs sockengränsen men som tillhörde Mölleberga.

Trefotade pallar vid mjölkning började användas i mitt hem omkring 1890. Förut sutto pigorna på huk eller lågo på knä vid mjölkningen.

Stol med armstöd, kallad länssstol, fanns i min barndom hos träskomakare Nils Andersson och hans syster Bengta, Nevishög 2, och användes av hans mor, så länge hon levde, och sedan av dem själva.

Nattstol användes på 1890-talet av äldre, svårrörliga personer i betydelsen W.C.

I mitt föräldrahem gjorde min far från 1850-1860-talet och senare alla de stolar vi använde och varav jag ännu har kvar enstaka exemplar. Alla utan initialer.

.00o.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

L

2.

ACC. NR M. 12915:3.

L. U. F. 95.

Butikshandel på landsbygden.

Före min tid fanns det en mycket enkel handelsbod i ett hus i Nevishögs by. Den fungerade från omkring 1860 till den 25 mars 1886, då huset nedbrann (Se N.Å:s dagbok). Den innehades av en Bengt Handlare (Bengt ?Nilsson), gift med barnmorskan Mor Bengts (Anna Bengts). Den bestod dels av ett rum, där kunden inkom, och dels av ett rum, där varorna varo placerade. När kunden hade nämt de varor han önskade, hämtades dessa från det inhre rummet av Bengt Handlare och överlämnades av honom till kunden i stugan. Bengt Handlare hade inga butiksbiträden. Han torde också ha saknat varje egentlig kunskap i bokföring och torde ha drivit handeln som binäring. Handeln skedde säkerligen alltid mot kontant betalning. Själv kan jag inte minnas boden, utan under den tid jag minns, alltså efter branden, var Bengt Handlare endast toffelmakare och något fiolspelare. Det är nämligen han, som komponerat "Bengt Handlares Vals".

En annan handelsbod, ej så primitiv som den nämnda, innehades av

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Luf. 95

/

ACC. N.R M. 12915:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

en Hökare Andersson i ett honom tillhörigt hus i Staffanstorp, beläget vid södra sidan av Malmö-Dalby vägen, öster om och invid Lund-Trelleborgs järnväg. Troligen har denna bod börjat senare än Bengt Handlares. Den förde icke endast hökerivaror, vilka åtminstone delvis uppköptes från ortens folk, utan även tyger, garner o. dyl. Den hade disk, och varuhyllorna stodo runt väggarna, även där kunden var. Den drevs av innehavaren som huvudnäring och fungerade troligen till omkring år 1900. Betalningen var kontant, säkerligen ytterst sällan efter kredit. Han hade butiksbiträde ibland och torde ha ägt någon kännedom om bokföring.

Dessa båda handelsbodar voro innehavarnas s.a.s. personliga företag och upphörde med deras förmåga att sköta dem. Någon deras butiks-
skylt minns jag ej och har ej heller hört talas däröm.

Vidare fanns och finnes fortfarande en större affär vid själva vägkorset Malmö-Dalby och Lund-Klägerup vägarna i deras sydvästra vinkel. Den var mera en köpmansbod, rymlig, och hade butikshuset byggt i två våningar samt hade därjämte rymliga uthus i en våning.

Den tillhandahöll varor av så gott som alla slag, såsom specerier, kol-, järn- och diverse varor. Den torde ha uppstått något senare än de förra men var icke ny i min barndom. Den har under hela min tid haft butiksskylt och har alltid haft manliga butiksbiträde, bokhållare, som bott på butiksbyggnaden. Den handlade visserligen i huvudsak kontant, men torde ofta ha sålt på kredit till den besuttna delen av folket. Affären torde ha skötts bokföringsmässigt och har under årens lopp övertagits av den ene köpmannen efter den andre.

Senare, år 1889, tillkom Staffanstorps Handels- och Bageri- A.B. Av dem, som startade detta företag, finns numera ingen kvar i livet. Någon större förändring i företagets drift eller skötsel har emellertid icke inträffat under tiden utom det att affären utvidgats och byggnaderna utökats. Handeln var genom bolagsordningen bunden vid kontantsystemet, men förestånderskan kunde på egen risk lämna kredit till trygga kunder, vilket hon ofta gjorde. Bolaget hade endast kvinnliga butiksbiträden, vilket bodde på affärskomplexet, och rekryterade dem ganska ofta från ortens befolkning. Bageriets bröd kördes om-

ACC. NR M. 12915:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

kring till kunderna med hästskjuts i början av 1900-talet, och den
mångåriga körsvennen Anders Andersson kallades alltid Anders Bolag.
Årsresultatet av rörelsen redovisades medelst vinst- och förlustkon-
to och balansräkning.

De två sistnämnda, större handelsföretagen brukade ofta låna ut
porslin och glas till kalas och större festligheter i trakten.

Det dröjde dock ganska länge, innan bönderna, som körde till sta-
den (Lund) och stallade in hästarna i dess köpmansgårdar och handla-
de där, frångick denna ordning och började handla hos bygdehandlar-
na. Det skedde kanske omkring 1910.

I Handelsbolaget brukade intill den 1 jan. 1914 alla tidningar
och brev till ortens befolkning hämtas, där de lagts fram på ett av-
snitt av disken och där en var fick hämta sin av butiksbiträdena
numrerade tidning och söka leta rätt på sina brev. Men från och med
nämnda datum inrättades ordnad postgång i Staffanstorp.

Slutligen fanns därjämte en liten grannlätsbutik c:a 200 m söder
om ovannämnda vägkors, men den torde ha saknat större betydelse.

.00o.

ACC. N:R M. 12915:7.

L.U.F. 96

Havandeskap etc.

Uppgifterna gäller bönder och närmststående folkskikt under senare delen av 1800-talet.

I regel ville man gärna ha barn. En tvillingfödsel var alltid något att peka på. Hånfullt folk drog gärna mindre tilltalande slutsatser därav. Men frånsett detta, betraktades den alltid såsom något normalitetsavvikande. Man tyckte liksom att en tvilling inte var riktigt fullgod. Den hade ju delat sin tillblivelse med ett syskon. Månen den hade fått samma livsutrustning och var lika mycket utvecklad i kropps- och själsnänseende som andra. Eller stod den på ett lägre plan. Måhända kunde också tvillingen känna sitt tvillingskap som en börd genom livet.

Säkerligen ville man hellre ha pojkar än flickor. Det poängterades alltid lite mera, det var liksom något bussigare, då det kunde sägas om någon, att han eller hon hade fått en påg. Till adoptivbarn däremot ville man i regel hellre ha flickor såsom mera lättfostrade.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Luf 96

/.

ACC. N:R M. 12915:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Inom barnavården hade vi alltid svårare att utackordera pojkar än flickor.

Ett barnlöst äktenskap ansågs som något bristfullt och ofullständigt. Ofruktsamhet ansågs i allmänhet bero på kvinnan, såvida icke annat var känt.

Tid och plats för samlaget, då man önskade få barn, torde måhända ansetts endast haft betydelse i den mån de kunnat inverka på den vid samlaget befintliga sinnesstämningen. Om äktenskapet var barnlöst de första åren, betraktades det som något slags fel hos någon av makarna eller hos bågge. Tvonne äktenskap i Nevishög voro säkerligen ofrivilligt barnlösa i 10 år, men därefter fingo de ett barn. Tiden mellan barnsängarna ansågs böra vara c. 2 år.

Aborter och åtgärder för att fördriva foster betraktades alltid såsom något vanhederligt och avskyvärt. Ofta torde nog äktenskap avsiktligt ha ingåtts först sedan havandeskap konstaterats, eiler ock under trycket därav. Utomäktenskapliga barn betraktades alltid med en viss medömkän. De hade icke såsom andra en fader att falla till-

2

3.

baka på. Modern ansågs ha haft en mindre fast karaktär och därför blivit bedragen. Det fanns emellertid även sådana ogifta kvinnor, som under det åren gingo, slutligen läto befrukta sig av någon utvald person, enkom för att få ett barn. Somliga ogifta mödrar, som gått in för principen grossess före äktenskapet, kom att förbli o-
gifta, emedan deras tilltänkta äktenskap i niberades. Fadern ansågs alltid såsom en bedragare, vars anseende såväl som moderns aldrig återkom, och han föraktades mer än modern. Utomäktenskapliga barn kallades vanligtvis oäkta, men någon gång kunde någon elak person benämna dem horunge, men denna benämning vann sällan anklang. I ett av mina barnavårdsfall, där föräldrarna hade blivit ytterst hatfulla mot varandra och i förstorad skala framhållit varandras dåliga egen-
skaper, utbrast fadern en gång: Vad är hon väl annat än en hora, men tillade strax därpå: och det är jag med, förstås. Det hände också, att en man, som nätt 50-års åldern och fann ett blivande äktenskap utsiktslöst, befruktade en därtill villig ogift kvinna just för att få ett barn och sedan så fort sig göra lät tog barnet till sig och

ACC. N:o M. 12915:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

uppfostotrade det samt villigt erkände faderskapet.

Då man ville framhålla, att en kvinna var gravid, brukade man säga helt diskret: Hon är med ett litet, eller, de väntar sig smä. Även grövre uttryck användes. Det var säkerligen mycket vanligt, att kvinnan ganska snart berättade för sina kvinnliga förtrogna nyheten om att hon väntade sig ett barn. Den väntade förlossningstiden höll man höga reda på. Min far berättade en gång, att en piga hade frågat sitt husbondefolk: När kommer den kon, som lu om jul? Hon ^{hade} nämligen hört, att "en kvia och en pia går lika länge".

Under havandeskapstiden rådfrågade kvinnorna gärna sin barnmorska. Det fanns en del förhållningsregler för en havande kvinna, men kvinnans vetskaps ^{mera} skada än nytta.

En blivande moder bemöttes av förståndigt folk i regel med större akning och vördnad än eljest. Dock fanns det även personer, som gjorde motsatsen, ehuru ej vidare öppet, men det ansågs obildat och simpelt. Med hänsyn till dessa personers uppfattning avhöll sig dessa mödrar helst från umgänge med andra mäniskor.

Den ogifta gravida kvinnan fick ofta, om hon var i övrigt ordentlig, benälla sin tjänsteplats så länge som möjligt och ibland såväl inpå förlossningstiden som därefter i fortsättningen.

Spädbarnsutstyrsseln brukade alltid vara tillreda, när barnet kom. I mitt föräldranaem användes till oss den wagga, som på sin tid gjordes till min far och som sedermera överlämnats till Bara härads hembygdsmuseum. Då förlossningen nalkades, varskodde man gärna barnmorskan. Ofullgångna foster, som voro mycket små, brukade barnmorskan ta med sig till kyrkogården och begrava där. Det förekom också, att de begravdes inomhus, där som var lergolv. Det var känt, att barnet kunde uttagas med tänger.

Vid ett av mina syskons födelse hade detta navelsträngen om halssen, vilket rättades till av barnmorskan, då hon, som förut var varskodd men som det oaktat var rest till Lund, omsider kom.

Barnmorskan tog emot barnet, då det föddes. Barnet vägdes på en bertsman. Det nyfödda barnet räcktes säkerligen först till modern.

Vid blödningar, som icke upphörde normalt, tillkallades läkare,

ehuru ofta under barnmorskans motvilja, enär hon dels ofta ej förstod situationens allvar och dels kunde riskera tillrättavisning av läkaren. År 1881 förekom en ganska skarp sådan.

Barnen sades ofta ha kommit med storken eller hittats på vägen eller vid någon bro e. dyl. av den, som hållit det till dopet eller av någon annan eller ock att barnmorskan hade det med sig i en korg, då hon kom.

Det torde nog ha varit vanligt, att nära släktingar och grannkvinnor kommo på besök, så snart de fått veta, att barnet fötts.

Den nyblivna modern ansågs liksom på något sätt oren, en uppfattning, som försvann, då hon kyrktagits, vilket brukades ske c. 6 veckor efter förlossningen.

Ofta kombinerades barndop och kyrktagning. De skulle emellertid på förhand anmälas till klockaren. Denne torde ha fått någon ersättning för sitt biträde till kyrkoherden. Kyrktagningen i Nevishög skedde alltid före högmässan, liksom ock dopet, då detta skedde på samma dag. Man hade i så fall gemensamt dop- och kyrkogångsgille.

Kyrktagningen ägde alltid rum vid stora huvudingången. I äldre tid stannade kvinnan i vapenhuset före kyrktagningen, men, så långt jag kan minnas tillbaka, fick hon sitta innanför kyrkdörren på bärsta bänken. Hon åtföljdes av en nära anhörig, vanligtvis av den, som hållit barnet till dopet, vilken då "följde henne i kyrke". En gång hände det i Tottarps kyrka, att en hustru, vars man hade en synnerligen god samhällsställning och som därför ansåg sig vara lite mer än andra, skulle kyrktagas tillsammans med en kvinda av enklare samhällsställning och därvid åtföljas av sin man, vägrade att låta sig kyrktagas tillsammans med nämnda kvinna. Detta föranledde henne ganska starka förebråelser av mannen, som hade vidare synpunkter på tingen och som därefter försäkrade henne, att "nu får du inte fler" barn, en försäkran, som han emellertid ej höll.

Om två kvinnor kyrktogos samtidigt, och den ena fått en son och den andra en dotter, skulle den förstnämnda ställas till höger, oavsett samhällsställning. Den ogifta kvinnans kyrktagning skedde på annat sätt. Hon stod nämligen skrift. I Nevishög gjordes detta i sa-kristian.

ACC. N:o

M.

12915:14

L.U.F. 97

Det späda barnets klädsel och vård.

Uppgiften gäller bönder och närliggande folkskikt under senare delen av 1800-talet.

Mödrarna brukade gärna gömma småbarnskläder som minne från gångna tider. Våra dopmössor, 3 st, även som lindor och tröjor ha vi kvar och hoppas kunna visa någon gång.

Barnet nade man på knäet, då det sköttes om. Under barnets första tid låg det ibland hos modern men mest i vaggan. Till barnets sovplats användes lakan och örngott. Vaggan ställdes om dagen, där det var varmt, alltså i närheten av kaminen, eller i solen, om natten i närheten av modern. För att förhindra att barnet föll ur vaggan, fästes ett band tvärs över. Vaggan användes till barnets sovplats, så länge den var stor nog och ledig för ett yngre syskon.

Dibarnet kallades vanligen "patteglutt". Hade modern för mycket mjölk, kramades den ur brösten och kastades bort. Barnet fick mat, när det skrek. Förkyllningssjukdomar trodde man överfördes till bar-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Luf. 97

/

ACC. N:oR

M.

12915:15.

net med modersmjölken. Barnet avväntes självmant vid c. 1 års ålder, om modern blev i ny grossess, på grund av mjölkens mindre smaklighet. Yngsta barnet däremot kunde ibland dia i 2 år. I ett fall hände det, att barnet diade i 3 år, då det självt talade om, när det ville "ha patte", även i sällskap.

I början, då barnet fick fast föda, brukade de äldre tugga födan åt det. Vagvisor sjöngs säkerligen allmänt för barnet. Åtminstone förekom det i min farfars hem på 1820-talet. Då barnet forslades utomhus, bars det alltid på armen.

För att hindra barnet skada sig, när det skulle lära sig gå, ställdes stolar för mera riskabla föremål, såsom kaminer o. dyl.

Barnet sköttes av modern eller någon piga, beroende på vem som för tillfället var ledig från jordbruksarbete eller annat arbete. Då fadern någon ~~var~~^{eng}ledig från sinagöromål, brukade han prata med dem och leka med dem.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2.

2